

הרב אברהם ישראל סילבצקי

בענין הנודר בתורה

א

נדרים י"ד ע"ב – "הנודר בתורה לא אמר כלום במה שכתוב בה דבריו קיימין בה ובמה שכתוב בה דבריו קיימין וכו'". וברמב"ם בפ"ב מהלכות שבועות ה"ג – "מי שנשבע בשמים ובארץ ובשמש וכיוצא בהן אע"פ שאין כוונתו אלא למי שבראם אין זו שבועה. וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש אע"פ שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצווה בכתב זה אין זו שבועה וכו'".¹ מבואר ברמב"ם שאם נשבע ובמקום להזכיר שם אמר שמים וארץ או נשבע בתורה אין כאן שבועה.

וכבר הקשו ע"ז ממש"כ הרמב"ם בפ"ב מה' שבועות ה"ד שלענין איסור שבועה לא בעינן הזכרת השם ז"ל – "אמר אלה או ארור או שבועה ולא הזכיר שם ולא כנוי הרי זה אסור בדבר שנשבע עליו וכו'". הרי דס"ל לרמב"ם שאף ללא שם חלה שבועה ולכאורה לפי"ז אף במקום שאמר בשמים ובארץ ולא הזכיר שם צריכה לחול שבועה לענין איסור, ומדוע כתב הרמב"ם שאין זו שבועה כלל. ועיי' בטור בסי' רל"ז שכתב – "הנשבע בשמים ובארץ לא הוי שבועה בכינוי" ומשמע דס"ל שאף ששבועה בכינוי אין כאן הרי ששבועה לענין איסור יש כאן, ודברי הרמב"ם צריכים ביאור.

והנה בהגהת המחנ"א בהלכות שבועות (סי' ג') כתב לתרץ – "נלע"ד דהיינו טעמא משום דבעינן פיו ולבו וכיון דמשמע לשמים ממש ליכא פיו" עיי"ש. ודבריו צריכים ביאור, מדוע יגרע מקום שאמר שמים וארץ ממקום שלא אמר דבר, והרי גם אם לבו אינו מתכוין כלל להזכרת השם יש שבועה ומה בכך שפיו אינו מכוין לשם שמים?²

והנלע"ד לומר בזה שהנה צריך להבין לדעת הרמב"ם בריש הלכות שבועות הסובר שגם ללא אזכרת השם חלה השבועה, כיצד חל איסור שבועה ללא חיוב מלקות או

1. נחלקו הראשונים בביאור הסוגיא אם מדובר בנדר או בשבועה ועיי' ברמב"ם בפ"א מה' נדרים הכ"ז שפסק כן גם לגבי נדר ולגבי נדר בה ובמה שכתוב בה כתב הרמב"ם שחל הנדר משום שכתוב בתורה איסור ונדר ואין זה כדברי הגמ' – "דעתיה האזכרות שבה" וע"כ צ"ל כמ"ש בר"ן בסוגיין שמקור הרמב"ם לענין נדר הוא הירושלמי עיי"ש.
2. עי' בברכ"ש (סי' ה') שכתב שכאשר אינו מזכיר ש"ש מועיל מדין ידות ואם אמר בתורה

קרבו, והרי כל חלות איסור שבועת ביטוי הוא מ"ולא תשבעו לשמי לשקר"³. א"כ איזה איסור חל ללא הזכרת שם ה' והרי לא נשבע בשמו לשוא.

והנה בפ"ה מהלכות שבועות ה"ד כתב הרמב"ם – "אם נשבע ראובן שלא יכנס שמעון לביתו ושלא יהנה מנכסיו ועבר שמעון ונכנס לביתו של ראובן ונהנה מנכסיו של שמעון חייב"⁴. מבואר ברמב"ם שהנשבע לאסור דבר על חבירו הרי"ז אסור על חבירו. ודבר זה לכאורה אינו מובן, שאמנם לענין נדר פסק כן הרמב"ם בפ"ה מה' נדרים ה"א שאם אמר לחבירו הריני עליך חרם או הרי אתה אסור בהנייתי הדבר נאסר על חבירו, שלענין נדר ס"ל לרמב"ם שחלות איסור חפצא מהני גם לחבירו אף בלא דבל יחל⁵. אולם לענין שבועה לכאורה א"א לומר כן שהרי הלאו שעובר בשבועה הוא לאו ד"לא תשבעו בשמי לשקר", ודבר זה לא שייך בחבירו שהרי הוא לא נשבע כלל.

והנראה מוכרח מזה דס"ל לרמב"ם, ששתי פרשיות נאמרו בשבועה, האחת מגדירה את הלאו של שבועת ביטוי והיינו – "לא תשבעו בשמי לשקר", והשנייה בפרשת איסור נדרים במטות – "איש כי ידור נדר או השבע שבועה לאסור איסור" והיינו ששבועת ביטוי שייכת גם לפרשת – "לאסור איסור" אף שאין בה את הלאו של "לא תשבעו בשמי לשקר". אשר לפי"ז מובן פסקו של הרמב"ם שאפשר לאסור דבר על חבירו בשבועת ביטוי. שאף שאין זה מענין הלאו של "לא תשבעו בשמי לשקר" אפ"ה הדבר נאסר מכח פרשת שבועת ביטוי שבמטות דהיינו שבועת איסור. מעתה מובן מש"כ הרמב"ם שהדבר נאסר על חבירו אף שאין הוא לוקה. והיינו משום שאין כאן עבירה על לאו של "לא תשבעו בשמי וכו'" המחייבת קרבן, כ"א רק עבירה על שבועת ביטוי שבפרשת מטות שאינה מחייבת קרבן⁶.

ובזה יובנו דברי הרמב"ם בריש הלכות שבועות (המובאים לעיל) שאם נשבע ללא הזכרת השם יש איסור שבועה אף שאינו לוקה ואינו מביא קרבן. דלפמש"כ י"ל,

או בשמים ובארץ א"א להמשיך דבריו כאילו מזכיר את השם, ואולי זו כוונת הגהת המחנ"א. ועכ"פ הדבר תלוי בשאלה אם אמרינן דין ידות לענין הזכרת שם השם שאיננו שייך לדיבור בלבד כ"א למשמעות הדיבור, וע"ע בזה בחידושי הגרנ"ט לענין שם בשבועה ואכמ"ל.

3. ראה ספהמ"צ ל"ת ס"א.

4. ראה שם בכ"מ ובלח"מ שלשון חייב ענינו שאסור ולא שחייב מלקות או קרבן שהרי לא נשבע, עיי"ש בדבריהם.

5. ע"ע בר"ן בדף ט"ו ע"א ובלח"מ שם, ועיי' בגר"ח שהביא שדבר זה נלמד מן הספרי.

6. כעת מצאתי שכ"כ בספר משאת משה עמ"ס נדרים סי' ג', עיי"ש שדקדק כן מלשון הגמ' בריש נדרים דבשבועה איכא איסור גברא.

שכאשר מזכיר את השם הרי שאוסר על עצמו מכח פרשת השבועה של "לא תשבעו בשמי לשקר" בעוד שכאשר אינו מזכיר את השם יש כאן רק פרשת שבועה של – "איש כי ידור נדר או השבע שבועה וכו'" היינו שבועת איסור, ובזה אין כלל קרבן או מלקות, רק איסור לבד.

אשר לפי"ז יש לבאר גם את דברי הרמב"ם לענין הנודר בתורה ובשמים ובארץ. ששתי פרשיות השבועה תלויות בדבורו של הנשבע. אם הזכיר שם השם אוסר עליו מכח לאו דלא תשבעו בשמי לשקר, ואם לא הזכיר שם השם אוסר רק מכח שבועת איסור שבפרשת מטות. ממילא נ"ל בדעת הרמב"ם שכאשר הזכיר שמים וארץ הרי שביקש להחיל איסור שבועה מכח פרשת – "ולא תשבעו בשמי לשקר", וכיון שאין זה שם השם אין כאן שבועה כלל. ושבועה זו גרועה ממקום שלא הזכיר שם השם כלל, משום שכאשר לא הזכיר שם השם לכה"פ החיל שבועת איסור שבפרשת מטות. אולם כאשר הזכיר שם אף שאין זה מועיל הרי שכיוון להחיל שבועה מכח איסור ד"לא תשבעו בשמי וכו'" וכיון שאין זה שם השם אין זו שבועה כלל.

ובזה יש להבין גם את דברי הגהות המחנ"א המובאים לעיל שכתב לתרץ שאין פיו שוה משום שאין כאן שם השם. שלפמש"כ אם היה נשבע ללא שם כלל אין צורך שפיו יהיה שוה שהרי לא החיל חלות שבועה של "ולא תשבעו בשמי וכו'", אולם כאשר מזכיר ש"ש על כרחך בעיני שפיו יהיה שווה בהזכרת שם השם שאל"כ לא תהיה כאן שבועה כלל, שהרי בהזכרת ש"ש גילה שמחיל שבועה מכח איסור פרשת – "ולא תשבעו בשמי לשקר" כפי שנתבאר.

ב

והנה בפיי"ב שם ה"ג ה"ד כתב הרמב"ם – "וכן הנשבע בנביא מן הנביאים או בכתב מכתבי הקדש אע"פ שאין כוונתו אלא למי ששלח נביא זה או למי שצוה בכתב זה אין זו שבועה וכו'... בד"א בשאר כתבי הקדש אבל הנשבע בתורה אם נשבע במה שכתוב בה דעתו על ההזכרות ואם נשבע בה סתם דעתו על הגויל ואין כאן שבועה". ובראב"ד שם השיג – "כמה אני תמה על המחבר הזה מה ראה לחלק בין תורה לשאר כתבי הקדש ואם יש ביניהם מעלה לענין בני העיר שמכרו תורה לא יקחו ספרים ולענין מניחין תורה על גבי ספרים אבל לענין קדושה הכל קדוש ומצילין אותן בשבת מפני הדליקה וטעונין גניזה ומטמאין את הידים וקדושים הם לכל דבר כתורה והנשבע בהם ומשקר כמשקר במי שצוה אותם וכו'". ועיי' בכס"מ שם שסתם וכתב – "וי"ל דרבינו סבר שאין לנו אלא מה שאמרו הנודר בתורה ואם כדברי הראב"ד הל"ל הנודר בתורה או בכתבי הקדש". ועדיין הדבר צריך ביאור מדוע חלוקים לענין זה כתבי הקודש מן התורה, ועי' באחרונים מש"כ בבאור דברי הרמב"ם.

והנלע"ד לומר בזה, שהנה זה פשוט שחלוק דין לשמה שבכתיבת סת"ם מדין לשמה שבכתיבת אזכרות כמבואר בגיטין כ' ע"א עיי"ש. וראה ברמב"ם בפ"א מהלכות

תפילין ה"ט" – "הכותב ס"ת או תפילין או מזוזה ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה מן האזכרות שבהן שלא לשמן פסולין", והיינו שרק אם כתב אזכרות לא לשמן הס"ת פסול אך כתיבת סת"ם עצמו כשר גם בלא כוונה. ואמנם היה מקום לומר ששני דינים של לשמה יש כאן, דין לשמה של סת"ם ודין לשמה נוסף של האזכרות. אולם בפ"ו מה' יסוה"ת כתב הרמב"ם – " אבל אפיקורס ישראל שכתב ס"ת שורפין אותו עם האזכרות שבו מפני שאינו מאמין בקדושת השם ולא כתבו לשמו אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים והואיל ודעתו כן לא נתקדש השם". והוכיח מזה הגר"ח הלוי זצ"ל בחידושו (פ"א מהלכות תפילין ה"ט"ו) שבאזכרות אין דין כוונה לשמה נוספת על כוונת הלשמה שבסת"ם אלא שזהו דין בכתיבה שיכתוב כאשר מעלה בדעתו שכותב שם השם. ז"ל הגר"ח שם – "הרי דלענין דין קדושת האזכרות אין זה דין כוונה של לשמו שהוא באמת דבר נוסף על מעשה הכתיבה כי אם דהוא זה במעשה הכתיבה עצמה אם נכתבה בתורת שם אם לא, וכל שהוא נכתב בתורת שם חל ביה קדושת שם וכו' וכמו שכתב הרמב"ם דהפקעת קדושת שם בכתבו מין הוא מפני שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים ור"ל דלא נכתב בתורת שם כלל אבל לא דיש בו דין נוסף של כוונה לשמו". ועיי"ש בחידושי הגר"ח שבאר בזה את הסוגיא בגיטין מ"ה ע"ב ואכמ"ל.

העולה מזה, שבס"ת אין כתיבת האזכרות חלוקה בדין לשמה, כ"א בעצם הכתיבה, האם האזכרה נכתבה בתורת שם או לאו⁷. לפי"ז מבואר בדעת הרמב"ם שבספר תורה ישנם ב' מיני כתיבות: א) כתיבת כלל מילות הספר ב) כתיבת האזכרות בלחוד. ובזה שונה כתיבת ס"ת מכתובת שאר ספרי הקודש. בעוד שבספר תורה יש דין לשמה באזכרות, היינו כתיבה בתורת שם, הרי שבשאר כתבי הקודש אין דין לשמה וממילא אין ב' מיני כתיבות כ"א כתיבה אחת.

אשר ע"כ נלע"ד לתרץ בזה את קושיית הראב"ד ולבאר היטב את חילוקו של הרמב"ם בהלכות שבועות, לענין חלות שבועה בשם בין ס"ת לשאר כתבי הקודש. שכאשר אמר "במה שכתוב בה" הרי שהזכיר במפורש שנשבע בדברים שנכתבו בספר. ואמנם בשאר כתבי הקדש בהם יש רק דין כתיבה אחד א"א לומר שכיוון דווקא לאזכרה שבכתבי הקדש שהרי הכל בדין כתיבה אחד ואין האזכרות נפרדות בפנ"ע וממילא אין כאן שבועה בשם. משא"כ בס"ת שיש בה ב' מיני כתיבה כפי שנתבאר, וכאשר אמר "במה שכתוב בה" בהכרח כיוון לב' מיני הכתיבות לכתובת הס"ת בכללותו ולכתיבת האזכרות בפנ"ע. והיות והזכיר את האזכרות בפנ"ע הרי שנשבע בשם וחלה שבועתו, כפי שפסק הרמב"ם.

7. עיי' בחידושי ר"ח הלוי שכ' בדעת הסמ"ג וספר התרומה שנוסף על דין זה של כתיבה לשיטתם יש עוד דין של לשמה באזכרות. אך עכ"פ גם בדעת הסמ"ג וספר התרומה מבואר שב' כתיבות יש כאן.